

Zdeňka Šůvová — Petr Kočár — Romana Kočárová — Tomasz Cymbalak

Archeozoologické a archeobotanické nálezy z výzkumu na Národní třídě v Praze

ANNOTACE

Rozsáhlý archeologický výzkum uskutečněný na Národní třídě v Praze nám poskytl jedinečnou příležitost ke studiu různých fází městského vývoje. Především jsme sledovali předlokační osadu v závěru raného středověku, středověké protoměsto a město a vyspělou středoevropskou metropoli novověkého období. Analýzy archeozoologických a archeobotanických souborů nám zprostředkovaly informace nejenom o stravě tehdejších obyvatel v průběhu studovaného časového úseku, ale umožnily nám rovněž srovnání různých ploch v rámci zkoumané oblasti nebo srovnání materiálu různého původu (ručně vybírané vs. plavené vzorky). Kromě toho analýzy obohatily naše vědomosti o chovu zvířat a pěstování rostlin, o životním prostředí v lokalitě a jejím okolí v minulosti, o introdukci nových domestikovaných druhů a importu exotického zboží i o metodách samotného archeologického výzkumu.

RESUMÉ

V příspěvku jsou popsány a komentovány početné soubory archeozoologického a archeobotanického materiálu získaného během záchranného archeologického výzkumu na Národní třídě čp. 135/II, ppč. 841–843 v Praze. Hlavní část exkavace, vyvolané stavebním projektem „Palác Národní“ a realizované Národním památkovým ústavem v Praze, byla dokončena v roce 2013. Prozkoumána byla plocha ca 1 600 m² s průměrnou mocností vrstev 2,5 m. Byly nalezeny nepočtené stopy lidských aktivit z doby bronzové a římské, intenzivnější využívání lokality se týkalo až závěrečné fáze raného středověku. Od tohoto období můžeme sledovat v podstatě kontinuální osídlení až do současnosti. Studované nálezy byly datovány do širokého intervalu 11. až 20. století, zahrnujícího úsek od raně středověkého předlokačního osídlení přes středověké protoměsto a město až po novověkou industriální metropoli. Pro účely další analýzy byly nálezy rozděleny do následujících časových fází: 1) předlokační osídlení (P1) – 11. až polovina 13. století; 2) protoměstská aglomerace (P2) – polovina 13. až polovina 14. století; 3) středověké město (P3) – polovina 14. až 15. století; 4) raně novověké město (P4) – 16. až polovina 17. století; 5) středně / vyspělé novověké město (P5) – polovina 17. až 18. století; 6) industriální metropole (P6) – 19. až 20. století.

Co se týče archeozoologických nálezů, celkem byly analyzovány čtyři soubory – tři soubory ručně vybíraných zvířecích kostí (jeden z vybraných objektů bohatých na organický materiál a druhé dva z kontrolních, na sebe kolmých generálních řezů), čtvrtý soubor byl získán plavením environmentálních vzorků. Mezi oběma generálními řezy a souborem získaným z bohatých situací byly podle očekávání zjištěny významné rozdíly. V souborech byly nejpočetnější ostatky domestikovaných kopytníků. Bez ohledu na časovou fázi byl nejvýznamnějším druhem skot, následovaný pozůstatky prasete domácího ve fázi protoměstské aglomerace (P2), zatímco nálezy ovčí/koz zaujímaly druhé místo ve všech zbývajících obdobích. Podíl koňských pozůstatků v průběhu sledovaného časového úseku klesal, zatímco počet ptačích nálezů se zvyšoval. Zajímavé výsledky přinesla i analýza tafonomických charakteristik: podíl kostí se stopami porcování a opracování vykazoval v čase narůstající trend, zatímco podíl nálezů s opálením i s otisky zubů naopak v čase klesal. Tyto skutečnosti souvisejí jednak s porcováním zvířecích těl na menší kusy a s používáním ostřejších nástrojů zanechávajících zřetelnější zásahy, jednak s postupným přesunem kuchyňského odpadu do uzavřených objektů (odpadní jámky apod.) v mladších obdobích. Poměry na lokalitě odpovídají skutečnostem zjištěným v jiných archeozoologických souborech z městského prostředí. Soubor plaveného materiálu obohatil naše druhové spektrum o mnoho nových položek. Doložen byl sběr raků a měkkýšů, rybolov i chov ryb v rybnících a dovoz mořských ryb nebo odchyt drobného ptactva (tzv. čižba). Byla zaznamenána přítomnost středověkých a novověkých importů či imigrantů: kapr obecný se vyskytoval od období protoměstské aglomerace (P2); krocan, potkan či treskovité ryby byly zjištěny v novověkém období P5; platýsovitě ryby pocházely z období P2 i mladších časových fází a sledovité ryby byly objeveny v novověkých obdobích P4 a P5.

Co se archeobotanického souboru týká, studovány byly nálezy hrubé (síto 2 mm) i jemné frakce (síto 0,25 mm) získané plavením/prosíváním mokřých i suchých nálezových situací. Semena, skořápky, pecky a další rostlinné

makrozbytky z Národní třídy odrážejí pozvolný posun ve způsobu obživy i v hygienické situaci studované lokality. Nejvýraznějším trendem byl pokles významu rudérálních druhů v souboru vodou konzervovaných makrozbytků i pokles významu plevelů obilnin v souboru zuhelnatělých makrozbytků. Rovněž bylo pozorováno postupné snižování podílu zuhelnatělých makrozbytků polních plodin. Antrakologická a xyloatomární analýza vodou konzervovaného dřeva a dřevěných uhlíků potvrzuje rostoucí význam i kvalitu palivového dřeva a řeziva v průběhu sledovaného období. Rostoucí podíl dřevin vyšších poloh (jedle, buk apod.) odráží pravděpodobně úbytek plochy lesů v okolí lokality a narůstající význam dálkové dopravy dřeva.

Tab. 1. Archeozoologické nálezy z výzkumu na Národní třídě v Praze. Počet nálezů ručně vybíraného materiálu rozdělených do tří souborů (GR14, GR23 a EN). **P1** – 11. až polovina 13. století; **P2** – polovina 13. až polovina 14. století; **P3** – polovina 14. až 15. století; **P4** – 16. až polovina 17. století; **P5** – polovina 17. až 18. století; **P6** – 19.–20. století.

Tab. 2. Archeozoologické nálezy z výzkumu na Národní třídě v Praze. Počet nálezů plaveného materiálu. Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Tab. 3. NISP hlavních hospodářských kopytníků z ručně vybíraných souborů (GR14, GR23 a EN). Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Tab. 4. Výsledky archeobotanické makrozbytkové analýzy jemně plavených vzorků (síto 0,25 mm). Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Tab. 5. Výsledky archeobotanické makrozbytkové analýzy hrubě plavených vzorků (síto 2 mm). Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Obr. 1. Praha 1-Nové Město, okolí Národní třídy a Mikulandské ulice. Výřez z mapy stavu archeologických terénů v Pražské památkové rezervaci (miniatura nahoře vpravo). **Žlutě** – areál záchranného archeologického výzkumu v rámci nové budovy „Palác Národní – DRN“; **červeně** – místa dalších výzkumů v okolí; **světle šedě** – současná zástavba. Stav výzkumu do roku 2005 podle L. HRDLÍČKY (2005; 2009), 2009–2022 akce označené číslem archeologických výzkumů NPÚ v Praze a prezentované podle terénní dokumentace (**černě**), **modře** – čísla podle databáze AMČR, akce č. A75/2017 dle STAREC ET AL. 2020.

Obr. 2. Praha 1-Nové Město, areál novostavby „Palác Národní – DRN“. Celkový plán záchranného archeologického výzkumu: **žlutě** – prozkoumaná plocha; **oranžově** – zjišťovací sondy z let 2007 a 2012; **červeně** – vybrané generální řezy GR14 a GR23; **ružově, modře** – bývalá zástavba u Národní třídy; **šedě** – dochované zdi v přízemí Schönkirchovského paláce (čp. 135/II v Mikulandské ulici).

Obr. 3. Praha 1-Nové Město, Mikulandská ppč. 843, čp. 135/II. Západovýchodní generální řez GR14 s vyznačenými sídlištními horizonty.

Obr. 4. Praha 1-Nové Město, Mikulandská ppč. 843, čp. 135/II (býv. parcela č. 841). Severojižní generální řez GR23 s vyznačenými sídlištními horizonty.

Obr. 5. Praha 1-Nové Město, Národní/Mikulandská. Plavený archeozoologický materiál – složení hlavních skupin živočichů. Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Obr. 6. Praha 1-Nové Město, Národní/Mikulandská. Ručně vybíraný archeozoologický materiál (soubor EN), složení hlavních skupin živočichů. Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Obr. 7. Praha 1-Nové Město, Národní/Mikulandská. Ručně vybíraný archeozoologický materiál (soubor GR14), složení hlavních skupin živočichů. Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Obr. 8. Praha 1-Nové Město, Národní/Mikulandská. Ručně vybíraný archeozoologický materiál (soubor GR23), složení hlavních skupin živočichů. Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Obr. 9. Praha 1-Nové Město, jižní část Mitrovického paláce (bývalé čp. 137, ppč. 841 u Národní třídy). Soubor schránek mořských mlžů (ústřice jedlá – *Ostrea edulis*, ústřice viržinská – *Crassostrea virginica*, slávka jedlá – *Mytilus edulis/galloprovincialis*) a suchozemského plže (hlemýžď zahradní – *Helix pomatia*), nalezených v rámci kontextu G06-023 (17./18.–19. století).

Obr. 10. Praha 1-Nové Město, Národní/Mikulandská. **A–C** – fragmenty metapodií skotu: proximální a distální konce kostí byly příčně rozříznuty, rovná a masivní diafýza byla rozdělena na destičky, z nichž byly vyrobeny kostěné korálky, knoflíky a další artefakty; **D** – část opracovaného jeleního parohu.

Obr. 11. Praha 1-Nové Město, Národní/Mikulandská. Části metapodií skotu jako odpad po výrobní činnosti.

Obr. 12. Praha 1-Nové Město, Národní/Mikulandská. Výsledky archeobotanické makrozbytkové analýzy, frekvence jednotlivých skupin makrozbytků podle formy zachování v časových fázích na lokalitě (n = 15 571). Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Obr. 13. Praha 1-Nové Město, Národní/Mikulandská. Výsledky archeobotanické makrozbytkové analýzy, složení makrozbytků obilovin (n = 2 726). Datace **P1–P6** viz tab. 1.

Obr. 14. Praha 1-Nové Město, Národní/Mikulandská. Výsledky analýzy uhlíků. Hmotnostní složení jednotlivých taxonů (celkem 1 248,8 g).